

**СТАВЛЕННЯ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ  
ДО ДЕРЖАВНИХ ЦЕНТРІВ ЗУНР ТА УНР (січень – квітень 1921 р.)**

**Іван Хома**

Інститут гуманітарних і соціальних наук  
Національний університет “Львівська політехніка”  
khomaivan@ukr.net  
<https://orcid.org/0000-0003-4607-7065>

© Хома Іван, 2020

У статті розкрито оцінку Є. Коновальцем діяльності українських державних центрів та перспективи успішної боротьби за відновлення державності в січні – квітні 1921 р. Також увагу зосереджено на участі Є. Коновальця в діяльності Всеукраїнської національної ради.

**Ключові слова:** Євген Коновалець, Всеукраїнська національна рада.

**YEVGENY KONOVALETS' ATTITUDES  
TO THE STATE WUPR AND UPR CENTERS  
(January – April 1921)**

**Ivan Khoma**

Institute of the Humanities and Social Sciences  
Lviv Polytechnic National University  
khomaivan@ukr.net  
<https://orcid.org/0000-0003-4607-7065>

© Khoma Ivan, 2020

In August 1920, Ye. Konovalets terminated his service in the army of the UPR. However, he did not give up the fight for Ukrainian statehood. His activities are beginning to gain political significance. This activity was in cooperation with two Ukrainian state centers. However, he was never able to integrate into either the UPR or the ZUNR. At the end of 1920 E. Konovalets lived in Vienna, where the All-Ukrainian National Council was formed. The organization sought to unite the two national centers for the purpose of joint diplomatic activity, to reconcile the contradictions between ZUNR and UNR, and to promote national consolidation. Ye. Konovalets was invited to join the activities of the All-Ukrainian National Council. Against the backdrop of these processes, he called on the Sichovykh striltsiv elders to retain the Striletsku radu, which was to become a military-political force that would promote consolidation. However, the All-Ukrainian National Council still failed to become the organization that would reconcile the two Ukrainian state centers. In the future, this will confirm the position of Ye. Konovalets in creating a self-sufficient new force that will be able to unite the Ukrainian forces for the common purpose – the Ukrainian state. In the future, these military-political forces will become the Ukrainian Military Organization, and since 1929 the Organization of Ukrainian Nationalists.

**Key words:** Yevhen Konovalets, All-Ukrainian National Council.

**Постановка проблеми.** Після завершення в серпні 1920 р. служби в армії УНР Є. Коновалець не відмовився від продовження боротьби за щойно втрачену українську державність. На етапі пошуку свого місця в подальшій боротьбі, Є. Коновалець спробував узяти участь у діяльності організації, яка ставила досить амбітні цілі, консолідувати українську політичну еміграцію на міжнародній арені та узгодити протиріччя між середовищами УНР та ЗУНР.

**Метою статті** є на основі джерельного матеріалу, більшість якого вперше вводиться в науковий обіг, розкрити ставлення Є. Коновальця до державних центрів УНР та ЗУНР, а також діяльність у ВНР.

**Виклад основного матеріалу.** Станом на 11 січня 1921 р. Є. Коновалець перебував на лікуванні в бальнеологічному санаторії “Доктора Вільгельма Вінтерніца” в Kaltenleutgeben, що майже в 26 км на пд-зх. від Відня [Санаторно-курортна книжка]. Приблизно 12–13 січня помешкання, яке він винаймав

у Відні, пограбували. 14 січня А. Мельник з цього приводу поспівчував, а 15 січня інформував Є. Коновальця, які речі викрадено та про стан слідства [Лист А. Мельника: Течка 13/1; Лист А. Мельника: Течка 43/3]. Станом на 15 лютого 1921 р. продовжував ще перебувати в санаторії. Цього дня в Kaltenleutgeben Є. Коновальцю писав В. Вишиваний шкодуючи, що їм таки не вдалось зустрітись для обговорення багатьох справ. Коли повернеться з поїздки у Рабенштайн то зустрінуться для розмови та пошуку Є. Коновальцю помешкання [Лист В. Вишиваного: Течка 2/2].

У бальнеологічному санаторії в Kaltenleutgeben Є. Коновалець перебував до початку березня [Листи Євгена Коновальця до Андрія Мельника (1919–1922 pp.), 2011]. 7 березня 1921 р. він отримав від поліції Відня дозвіл на проживання в місті [Polizeidirektion in Wien: Течка 56/14].

У Kaltenleutgeben Є. Коновалець мав можливість зібратись думками та написати два змістовних листа – послання до членів Стрілецької ради, які перебували у Відні, Львові, Варшаві та інших містах.

Перший лист датований 17 лютого 1921 р., хоча почав писати, ще за місяць до того. Згадані в листі імена стосуються М. Безручка, Р. Дашкевича, Р. Сушка, В. Кучабського, Я. Чиж, І. Чмоли, А. Мельника. Кожен із них залишався у військовому та політичному процесі боротьби за українську державність. Однак Є. Коновальцю бракувало з ними, окрім А. Мельника, комунікації, обміну інформацією та узгодження позицій. Це було потрібно, щоб організаційні засади, престиж та вплив Стрілецької ради, як і загалом січових стрільців, не занепадали, а давали змогу перейти до нових форм та методів діяльності.

Цей лист фактично узагальнення діяльності Є. Коновальця від серпня 1920 р. і до лютого 1920 р., а також визначення поточного стану української справи та її перспективи.

Зокрема, у листі позитивно відзначає, що "... майже по всіх наших політичних центрах маємо своїх довірених, котрі при добрій волі і бажанню дуже легко можуть бути в курсі всіх важніших справ цих центрів". Прорахунками попередньої діяльності вважає відсутність тісної співпраці з широким колом української громадськості. Це необхідно врахувати, адже: "... маючи можливість одержувати автентичні і достовірні інформації з усіх наших політичних центрів, можемо теж дуже легко запобігти всяким авантюристичним виступам, а тим самим нашій загальній справі принести багато користі". Але зі слів Є. Коновальця, "серед такої обстановки брати на себе роль провідника такої організації, а далі представника її ту закордоном, немає в мене великого бажання. Коли після празького нашого засідання роз'їздилися ми, думав я, що воно все дещо краще складеться" [Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит, 1974: 242–245].

Є. Коновалець перед членами Стрілецької ради ставить низку запитань, які стосуються доціль-

ності збереження та продовження діяльності організації. У випадку, якщо вважатимуть, що організація повинна продовжувати діяльність, ставить низку вимог, які повинні виконувати перед ним та А. Мельником. А саме постійно інформувати один одного про свою діяльність та події, які відбуваються навколо них. Своєю чергою, Є. Коновалець та А. Мельник зобов'язуються діяти так само [Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит, 1974: 245].

У висновку до листа Є. Коновалець описує чотири "можливості", за яких могло б вирішитись питання окупованої більшовиками УНР. Правда, у жодну з цих "можливостей" не вірить, але це не означає, що не слід продовжувати боротьбу та бути готовим до моменту, коли прийдеться ще раз скласти іспит на державність [Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит, 1974: 250].

Щодо орієнтації на Польщу, то, на його думку: "Польща ні тепер, ні в найближчій, а навіть дальшій майбутності проти Росії чи то большевицької чи реакційної не піде. Польща в сучасний момент настільки слаба, що було би для неї добре, коли би саму себе могла зберегти. Поїздка Пілсудського в Париж фактично скінчилась великою невдачею (3–6 лютого 1921 р. Ю. Пілсудський перебував у Парижі). Ні Литви (Вільна), ні Галичини Польщі остаточно неприємно, протипно, вказано, що мусить вона задоволитись стисло етнографічними границями. З цього, однак, не можна робити висновків, що Франція дуже прихильно до нас настроєна. Це вона робить, з одного боку, під певним натиском Англії, з другого ж боку, що ще сама непевна, як складуться остаточно відносини на Сході. Коли би це тільки від неї залежало, то, розуміється, без ніякого вагання віддала би вона полякам Галичину. Взагалі у Франції наскрізь, принайменше в сучасний момент, польонофільські настрої, і на французьку допомогу Україна лічити може, як я вже зазначував, постільки, постільки це буде в інтересах самої Польщі" [Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит, 1974: 251].

Стосовно уряду УНР у Тарнові вважав, що йому доречно було б "...справити свої похибки і визволитись з-під польської курателі. Не хочу тим самим сказати, що він зараз мусить з Польщею рвати все це, що його дотепер в'язало. Цього він з різних причин робити не може. На кожний випадок, треба було би Урядові УНР зробити ревізію дотеперішньої його політики і старатись справити свої промахи та найти вихід з теперішньої ситуації".

Натомість вирішення питання Галичини, на його думку, було більш перспективним, але для цього потрібно: "... далі певної акції в самій Галичині, треба ще, крім великого числа нот і протестів Диктатури, що (б) Край почав протестувати. Про це я Вам свого часу згадував. Цього однак, оскільки можна по всяких даних судити, надіятись годі" [Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит, 1974: 254].

Цей лист-послання писався в час, коли Є. Коновалець долучився до Всеукраїнської національної ради (далі – ВНР), установче засідання якої відбулось у Відні 4 січня 1921 р. ВНР зайняла виражену опозиційну позицію до уряду УНР у Тарнові.

Повний склад ВНР становив 75 осіб (45 представників мала Наддніпрянина, 18 – Західна Україна, 7 – Кубань, 5 – від організації Ліга відновлення України та Українського жіночого союзу). Хоча 4 січня на установчому засіданні було лише 40 членів, інші не змогли приїхати. Головою ради обрали С. Шелухіна, заступниками О. Грекова, Р. Перфецького, представника від Кубані, а секретарем М. Залізняка. На установчому засіданні було прийнято першу сесію ВНР провести 1 лютого 1921 р. [N.N., 1921].

26 січня Є. Коновальцю надійшло інформаційне повідомлення за підписами С. Шелухіна та М. Залізняка, що 1 лютого буде продовжено роботу Загальних зборів ВНР в приміщенні Lehrerhaus 8, за адресом Відень, Lange Gasse 20 [Всеукраїнська національна рада].

12 лютого 1921 р. ВНР ухвалила постанови, у яких вважала ідеалом українського народу з'єднання всіх українських земель в одну суверенну соборну державу, розуміючи соборність як спілку держав на певних державно-правничих умовах. Оцінюючи міжнародне становище та місце українського питання, вона підкреслювала недотримання Антантою принципів самовизначення народів. Засуджувалася політика польського уряду щодо українських земель, а Варшавський договір 1920 р. оцінювався як такий, що суперечить українським національним інтересам [Соляр, 2010: 28].

У наступному листі-посланні до членів Стрілецької ради, який без дати, але, імовірно, написаний у кінці лютого – на початку березня 1921 р., де Є. Коновалець пише про Всеукраїнську національну раду, свою діяльність у раді, необхідність відновити роботу Стрілецької ради, ставлення до урядів УНР та ЗУНР, можливість об'єднання Січових стрільців з Українськими січовими стрільцями. Також у листі акцентує на тому, що слід бути пильними до середовища Є. Петрушевича, яке до діяльності членів Стрілецької ради приглядається, бо вбачає конкурентами, як в еміграції, так і в Галичині.

Пишучи про ВНР, створення якої оцінив “одною з найважливіших подій останнього часу”, відзначає два головні “маркантні табори”: перший, “...визнаючи Державний центр в Тарнові, не вражають можливим тепер переводити яких небудь змін в ньому... . На їхню думку, далі ВНР має бути громадянською загальнонаціональною організацією, котра має згладжувати ті різниці, котрі родяться наслідком реальної політики Урядів УНР і ЗУНР”; другий, “... репрезентований галичанами, і до певної міри (це зазначаю виразно) С.С., є такого погляду, що не чекаючи, зразу

треба зірвати з дотеперішню політикою Уряду УНР, перевести кардинальні зміни в ньому... На думку цієї групи, Україну можна будувати з Галичини, і тому також, в першу чергу, завдання так Галицького, як і Наддніпрянського громадянства докласти всіх сил для вирішення справи Галичини ... Далі, на думку цієї групи, не треба дуже гостро в справах, які торкаються Галичини, виступати проти большевиків тому, що большевики визнали не тільки Самостійність Галичини, але що більше, і теперішній її Уряд (Диктатуру)” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 254–255, 257].

Щодо свого членства у ВНР, то оскільки “... по походженню галичанин, у всіх справах, торкаючихся виключно Галичини, мушу голосувати згідно з вирішенням Територіальної Галицької Секції. У всіх прочих маю свободу. Веду далі, мимо великих тепер перепон, діяльність, згідно з нашими рішеннями в Празі”. Зауважує, що через брак інформації не може активно долучатись до обговорення деяких питань. Тому, чекає від них “... додаткових інформацій і вказівок”. Далі інформує, що його обрали “т. зв. військовим референтом”. Йому слід збирати дані про “... всі наші військові частини, котрі ще досі збереглися, про їх кількість, місце перебування, настрої і на основі зібраних в цьому напрямку матеріалів злагодити на Всеукраїнську Національну Раду реферат”. Розуміє, що не зможе дати раду зі збору військової інформації, без допомоги ще когось. Саме ця аналітична робота могла б стати чинником поступового відновлення Стрілецької ради. Тому, просить “...Шановне Товариство в цій справі дати мені ясну відповідь” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 257].

Перед тим, як хтось дасть відповідь на його лист, акцентує увагу на необхідності відновлення Січових стрільців: “Ще раз зазначую, нашим обов'язком – відновити Організацію СС, і тому всіх нас стремлінням, де би ми не були і що би в даний момент не робили, стремімо до цієї цілі. До відновлення організ. СС не ради особистих чи групових інтересів чи амбіцій, а ради самого діла, ради докінчення начатої нами праці, за котру перед історією несемо ми одвічальність” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 258].

Звертає увагу, що не слід переоцінювати зближення з галицькими політиками, адже “... їхнє недовір'я до нас... Інтригує і безпокоїть їх Ваша діяльність у Львові. (Балакаю про круги Диктатури). За нею підозрівають вони певну акцію на дальшу мету. Маю вражіння (точно нічого сказати не можу), Ви є предметом обсервації з боку галицьких патріотів в краю. Знають, пр., ту точно, де кожний з Вас (з членів С. Р.) працює, а навіть деякі нюанси Вашої діяльності. Балакають ту про старання Ваші виідеа-

лізувати в Галичині С.С. і т. д. Вважаю своїм обов'язком подати це до Вашого відома” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 259–260].

Щодо відносин з урядом УНР “... то, розуміється, під цю хвилю ніякого зближення між нами а Урядом УНР бути не може. Це, однак, не значить, щоби ми зривали зносини з поодинокими людьми, що знаходяться в цьому Уряді... Мусимо стояти на неправописності і неважності всяких договорів, заключених між урядом УНР та Польщею. Мусимо противитися якій би то не було акції укр. військ на Україні спільно з поляками. Акція така була би дальшою авантюрою, котра, крім тільки шкоди, нічого нам позитивного не дала(б). До акції такої приступили би ми тільки тоді, коли би мали певність, що знайде вона попертя в цілому світі” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 260].

Стосовно уряду ЗУНР пропонував зайняти наступну позицію: “Галицький Уряд мусимо вважати правосильним представником і виразником державної думки Галичини. Проти нього як такого ніколи виступати не повинні” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 260].

Відносно взаємин між “Галичиною та Вел. Україною залишити просто на пізніший час. З цього ще не виходить, щоби залишали ми свій основний принцип – створення одної України. Реальні заходи обох Урядів в справі одної і другої частини України ведені бути мусять окремо... Як військова група старатися мусимо бути зі всіма в зв'язку” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 260].

Насамкінець запропонував членам Стрілецької ради для роздумів ідею об'єднання з УСС. Пише, що йому вдалось змінити деякі упередження серед усусів щодо січових стрільців і тому вони зараз не проти об'єднання. У цьому контексті просить січових стрільців, що перебувають у Галичині встановити контакти з усусами. Наголошує на тому, що зараз досить добрі умови для об'єднання, адже в склад Бойової управи УСС входять “Др. Старосольський, Вишиваний, Др. Рудницький, Андрій Жук, Др. Воевідка, Демчук, Паньків” [Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит, 1974: 261].

Отже, інформація з двох листів зводиться до того, що Стрілецька рада повинна продовжувати діяльність. Натомість членам ради необхідно переглянути своє ставлення до стану української справи, центрів політичного життя та визначитись чи вважають за необхідне продовжувати членство у Стрілецькій раді.

Участь Є. Коновальця у ВНР негативно оцінив С. Петлюра, порадивши заради подальшої політичної та військової кар'єри вийти з цієї організації [Коновальчук М., 2010].

На окрему увагу заслуговує спроба І. Рудницького в січні-лютому 1921 р. організувати українське

студентство Відня, Праги, Львова приєднатись до ВНР. Власне цю ініціативу розвивав для того, щоб зробити ВНР широким представництвом українських громадських, політичних і військових організацій. І. Рудницький намагався у цій справі об'єднати Українське академічне товариство “Січ” у Відні, членом якого він був, Українську академічну громаду в Празі і Український студентський союз у Львові. По допомогу І. Рудницький звернувся до Є. Коновальця. Адже в Празі одним із керівників студентської громади був Я. Індишевський, а студентського союзу у Львові Я. Чиж. 14 лютого 1921 р. І. Рудницький, посилаючись на рекомендації Є. Коновальця, пише до представника Української академічної громади в Празі, прізвище не вказано, але, можливо, це Я. Індишевський, з пропозицією долучитись до цієї ініціативи. Описує перепони, з якими зіткнувся у Відні. Зокрема, різні настрої та впливи, зокрема і більшовицькі, не дали змоги на двох засіданнях у січні 1921 р. підтримати ідею приєднання до ВНР. Переконали, що якщо в Празі та Львові студенти підтримають цю ідею, то і у Відні вдасться переконати. Пропонує, щоб студентство отримало 3–5 місць у ВНР. Насамкінець зазначає, що лист із схожим змістом передав до Львова та написав коротко про свою діяльність у 1917–1920 рр. [Лист І. Рудницького].

Студентам не вдасться об'єднатись заради вступу у ВНР. ВНР стала однією з тем переписки між Є. Коновальцем та В. Бандрівським. Останній у листів від 17 лютого 1921 р. з В'яреджо (Італія) сподівається, що це єднання не заради єднання, а “... для якоїсь акції”. Попри, скептичне ставлення до ВНР, В. Бандрівський позитивно оцінює участь у ній Є. Коновальця і погоджується з підозрами щодо О. Грекова. Однак, відсутня деталізація підозр щодо О. Грекова [Лист В. Бандрівського].

Сумніви В. Бандрівського щодо ВНР таки підтвердились. Справді, це було “єднання заради єднання”, а не створення сильної української консолідованої національної сили здатної проводити дипломатичну боротьбу за українську державність та об'єднувати еміграційні громадські, політичні та військові сили. З другої половини лютого почали з'являтися ознаки прихованого протистояння між наддніпрянською та західноукраїнською територіальними групами.

Навіть більше, 24 березня заступник голови ВНР О. Греків та частина членів Виконавчого комітету О. Андрієвським, М. Кривецький та О. Макаренком таємно підпишуть декларацію, де буде підтверджена чинність Варшавського договору, висловлена позиція необхідності увійти в політичний, економічний і військовий союз з Польщею та Францією, а питання Галичини кваліфікували як внутрішньопольське [Соляр: 29; Заява “Західно-української Територіальної групи”].

Західноукраїнська територіальна група дізнається про цю декларацію тільки 16 квітня 1921 р.

Після цього 20 квітня “Західно-українська Територіальна група” підготувала заяву про вихід з ВНР представників Галичини та Буковини. Заяву підписали голова групи Р. Перфецький, заступник О. Назарук та секретар Л. Мишуга [Заява “Західно-української Територіальної групи”].

Попри те, що на засіданні 22 квітня 1921 р. Виконавчий комітет засудив декларацію та її авторів, ВНР припинила свою діяльність [Соляр, 2010: 29].

Стосовно цього Коновалець писав, що найбільша загроза пов’язана з тим, що ця ворожнеча виходить далеко за межі двох основних емігрантських політичних осередків у Відні та Тарнові. Якщо б не це, то: “Факт ворожнечі міг би викликати лише жаль, що українська політична еміграція забула про завдання, які стоять перед кожною політичною еміграцією, і всю свою енергію обернула на без продуктивну гризню”. Більше того, національно-територіальний антагонізм штучно підтримували обидва державні центри, ЗУНР у Відні та УНР у Тарнові [Коновалець, 2002].

**Висновки.** Отже, станом на січень 1921 р. Є. Коновалець залишався у військово-політичному процесі боротьби за українську державність, пов’язуючи себе з Стрілецькою радою, про необхідність збереження якої закликав старшин січових стрільців. Однак не пов’язував себе з державними центрами УНР та ЗУНР. При тому мав тісні контакти з представниками кожного осередку. Розумів, що ці осередки не здатні знайти компроміс, щоб на засадах соборності єдиним фронтом відроджувати українську державність. Тому не відмовився від пропозиції долучитись до Всеукраїнської національної ради, на яку покладав надії у виробленні позицій, навколо яких УНР та ЗУНР зможуть об’єднатись. Однак ВНР таки не вдалось стати тією організацією, яка б примирила два українські державні центри.

1. Санаторно-курортна книжна. *Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 46/2. 2. Лист А. Мельника. *Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 13/1. 3. Лист А. Мельника. *Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 43/3. 4. Лист В. Вишиваного. *Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 2/2. 5. Листи Євгена Коновальця до Андрія Мельника (1919–1922 рр.) (2011), Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування. Упорядник О. Кучерук, Ю. Черченко. Київ, С. 382. 6. *Polizeidirektion in Wien. Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 56/14. 7. Листи Євгена Коновальця. 1-й зошит. 17 лютого 1921 р. (1974). *Євген Коновалець та його доба, Мюнхен, С. 239–254. 8. N.N. (1921). Всеукраїнська Національна Рада. Воля. Т. 1.*

Ч. 2. Відень, С. 98. 9. *Всеукраїнська національна рада. Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 53/11. 10. Соляр, І. (2010). *Ідея консолідації національних сил у діяльності Всеукраїнської Національної Ради і Ради Республіки в 1921. Вісник Прикарпатського університету. Історія. Випуск 17, С. 25–30.* 11. *Листи Євгена Коновальця. 2-й зошит (без дати) (1974). Євген Коновалець та його доба, Мюнхен, С. 255–263.* 12. Ковальчук, М. (2010). *На чолі Січових Стрільців. Військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, С. 182.* 13. *Лист І. Рудницького. Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 14/4. 15. Заява “Західно-української Територіальної групи” в справі виступу Галичан і Буковинців зі Всеукраїнської Національної Ради. *Осередок української культури і освіти (Вінніпег, Канада)*. Архів. Фонд Євгена Коновальця № 307/19. Течка 51/1. 16. Коновалець, Є. (2002). *Причинки до історії української революції. Львів, С. 50.*

#### Reference

1. *Health resort book. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 46/2. 2. *Letter from A. Melnik. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 13/1. 3. *Letter from A. Melnik. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 43/3. 4. *Letter from V. Vyshvanoho. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 2/2. 5. *Letters from Yevgeny Konovalets to Andriy Melnyk (1919–1922) (2011), Andriy Melnyk. 1890–1964. Memories. Documents. Correspondence. Compiled by O. Kucheruk, Y. Cherchenko. Kyiv, P. 382.* 6. *Police Directorate in Vienna. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 54/14. 7. *Letters from Yevgen Konovalets. February 17, 1921 (1974). Yevgen Konovalets and His Day, Munich, pp. 239–254.* 8. *N.N. (1921). All-Ukrainian National Council. Volya. Part 1. Part 2. Vienna, pp. 98.* 9. *All-Ukrainian National Council. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 53/11. 10. *Solyar, I. (2010). The idea of consolidation of national forces in the activities of the All-Ukrainian National Council and Council of the Republic in 1921. Bulletin of the Carpathian University. History. Issue 17, pp. 25–30.* 11. *Letters from Yevgen Konovalets. 2nd notebook (undated) (1974). Yevgen Konovalets and His Day, Munich, pp. 255–263.* 12. *Kovalchuk, M. (2010). Led by Sichovykh Striltsiv. Military and Political Activity of Yevhen Konovalets in 1917–1921. Kyiv, p. 182.* 13. *Letter from I. Rudnitsky. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 31/3. 14. *Letter from V. Bandrivsky. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 14/4. 15. *Statement by the Western Ukrainian Territorial Group on the speech of Galichan and Bukovyntsi from the All-Ukrainian National Council. The Ukrainian Culture and Education Center (Winnipeg, Canada)*. Archives Yevhen Konovalets Foundation No. 307/19. Folder 51/1. 16. *Konovalets, Ye. (2002). Reasons for the history of the Ukrainian revolution, Lviv, 62 p.*